

Asia: VN/24196/2023

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Työperäistä hyväksikäyttöä koskevan sääntelyn muuttaminen

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Maahanmuuttovirasto kiittää pyynnöstä lausua asiassa.

Maahanmuuttovirasto kannattaa tavoitteita työperäisen hyväksikäytön rangaistavuuden edellytyksien selkeyttämisestä sekä väärinkäytöksistä määrättävien rangaistusten kiristämisestä. Maahanmuuttoviraston käsitys kiskonnantapaiseen työsyrjintään liittyvän syrjintäelementin haasteellisuudesta on työryhmän kanssa yhtenevä. Erityisesti silloin kun osa tai kaikki työntekijöistä ovat ulkomaalaistaustaisia, syrjinnän näyttäminen on auttamisjärjestelmänkin käsityksen mukaan hankalaa. Siten on suotavaa, ettei syrjintä sisälly esitetyn kiskonnan työelämässä tunnusmerkistöön.

Työryhmän mietinnössä esitetyt lakimuutokset vaikuttavat sinällään olevan tavoitteiden mukaisia. Maahanmuuttovirasto kantaa kuitenkin jossain määrin huolta siitä, että esitetyt rikoslain muutokset voisivat tosiasiallisesti vähentää ihmiskaupparikoksen soveltamista ja nostaa sen soveltamisen niin sanottua alarajaa. Tällä olisi kielteisiä vaikutuksia ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumiseen ja rikosvastuun toteutumiseen sekä välillisesti mahdollisesti myös ihmiskaupan ilmituloon. Niin ikään vaikutuksia olisi käytännössä myös Suomea sitovien ihmiskauppaa ja uhrien oikeuksia koskevien EU-velvoitteiden toteutumiseen. Näistä vaikutuksista mietinnössä käsitellään oikeastaan vain vaikutuksia uhrien oikeuksiin.

Myös työryhmä tunnistaa esityksessään riskin siitä, että muutokset vaikuttavat ihmiskauppasäännösten soveltamisalaa kaventavasti, jos uusia säännöksiä sovellettaisiin myös silloin, kun itse asiassa ihmiskaupan tunnusmerkistö täyttyisi. Maahanmuuttovirasto pitäisi tärkeänä, että esitettyjen kiskonnan ja törkeän kiskonnan työelämässä tunnusmerkistöjen ja ihmiskaupan tunnusmerkistön rajanvetoa avattaisiin lain esitöissä työryhmän esitystä vielä perusteellisemmin ja selvemmin. Jo nykyisellään on todettu eri selvityksissään, että ihmiskaupan tunnusmerkistön

soveltaminen on haastavaa rikosprosessin kaikilla tasoilla. On huomionarvoista, ettei soveltamista ohjaavaa oikeuskäytäntöä pääse syntymään, jos esitetyt muutokset johtaisivat siihen, ettei työvoiman hyväksikäyttöön liittyvistä ihmiskaupparikoksista käytännössä enää suoritettaisi edes esitutkintaa. Tällöin myöskään oikeuskäytäntö ei ohjaisi rajanvetoa ihmiskaupan ja esitettyjen uusien rikosnimikkeiden välillä.

Lisäksi Maahanmuuttovirasto esittää muutamia tarkennuksia mietinnön rikosten uhrien oikeuksia koskevaan osioon:

Mietinnössä todetaan, että ihmiskaupan uhrien asema voi olla rikosprosessissa sekä sen ulkopuolisissa palveluissa jossain määrin erilainen kuin lievemmän työperäisen hyväksikäytön uhrien. Maahanmuuttovirasto painottaa, että ulkomaalaisen ihmiskaupan uhrin asema voi olla merkittävästi erilainen. Mietinnössä todetaan, että mikäli ihmiskaupan soveltamisala rajautuisi uusien säännösten myötä epätarkoituksenmukaisella tavalla, tämä voisi vaikuttaa heikentävästi ihmiskaupan uhrien oleskeluoikeuden toteutumiseen. Näin todella on, koska ulkomaalaislain 52 a §:n mukaisen tilapäisen oleskeluluvan myöntäminen edellyttää, että kysymys on ihmiskaupparikoksen uhrista ja, että hänen oleskelunsa Suomessa on perusteltua ihmiskaupan esitutkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi. Käytännössä siis sillä tutkitaanko ja syytetäänkö tapausta ihmiskauppanimikkeellä vai muulla nimikkeellä, voi olla merkittävä vaikutus ihmiskaupan uhrin mahdollisuuksiin käyttää myös EU-velvoitteiden mukaisia oikeuksiaan. Niin ikään sillä, onko asianomistajalla mahdollisuus oleskella Suomessa rikosprosessin aikana, voi olla merkitystä rikosvastuun sekä uhrien oikeuksien (kompensaatio) toteutumiselle. Mietinnössä todetaan, että ”toisaalta ulkomaalaislain 52 d §:ssä säädetään tilapäisen oleskeluluvan myöntämisestä tietyn edellytyksin myös muun työperäisen hyväksikäytön uhreille”. Tältä osin olisi syytä tuoda esiin, että tosiasiallisesti ko. oleskelulupatyyppi tulee kysymykseen vain sellaisten uhrien kohdalla, jotka ovat työskennelleet oleskelleessaan maassa laittomasti. Käytännössä useimmat työvoiman hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhriksi joutuneet ovat oleskelleet Suomessa laillisesti.

Mietinnössä tuodaan esiin, että ”auttamisjärjestelmä tarjoaa palveluita lähtökohtaisesti ihmiskaupan uhreille, mutta käytännössä auttamisjärjestelmä ottaa asiakkaaksi usein myös ihmiskaupan lähirikosten uhreja, jos heidän olosuhteissaan nähdään viitteitä ihmiskauppaan”. Lisäksi todetaan, että tapauskohtaisella harkinnalla on merkitystä auttamisjärjestelmän palvelujen piiriin pääsemisen näkökulmasta. Kysymys on pikemminkin ja tarkemmin siitä, että auttamisjärjestelmän asiakkuuden ja rikosprosessin välillä ei ole kytköstä. Auttamisjärjestelmään voidaan ottaa henkilö, jos olosuhteiden perusteella arvioidaan, että kyseessä voi olla ihmiskaupan uhri (vrt. ihmiskaupparikoksen uhri) ja hän on auttamistoimien tarpeessa. Auttamisjärjestelmän on siis voitava arvioida sillä käytettävissä olevilla tiedoilla, että kysymys voi olla ihmiskaupan uhrista. Kysymys voi käytännössä olla myös henkilöstä, jonka asiassa on esimerkiksi kirjattu rikosilmoitus jostain muusta kuin ihmiskaupparikoksesta. Auttamisjärjestelmä ei siis tarjoa lähtökohtaisesti, vaan aina, palveluita ihmiskaupan uhreille, mutta auttamisjärjestelmää ja sen päätöksentekoa koskevat säädökset eivät ole sidoksissa rikosprosessissa tehtäviin ratkaisuihin. Tästä näkökulmasta ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumiselle ei olisi merkitystä sillä, jos työryhmän esittämät muutokset kaventaisivat ihmiskauppasäännösten soveltamisalaa. Olisi kuitenkin riski, että esimerkiksi poliisi ei myöskään ohjaisi ihmiskaupan uhreja auttamisjärjestelmään, jos se katsoisi, ettei syytä epäillä kynnys

ihmiskaupasta ylittyisi, vaan tapausta tutkittaisiin esitetyillä uusilla rikosnimikkeillä. Tällöin voisi ajatella, ettei poliisi katsoisi tai varmaankaan mieltäisi, että kysymys on ihmiskaupan uhrista eikä siten myöskään kertoisi uhrille mahdollisuudesta hakeutua auttamisjärjestelmään. Tämä voisi koskea myös muita viranomaisia tai kolmannen sektorin toimijoita tilanteessa, jossa uhria koskeva rikosprosessi ei etenisi ihmiskauppanimikkeellä.

Waal Johanna

Lyijynen Katri

Joutsenon vastaanottokeskus - ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä